

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos
vyriausiosios rinkimų komisijos
2020 m. liepos 3 d. sprendimu Nr. Sp-93

**SAVIKONTROLĖS KLAUSIMYNAS POLITIKAMS
KAIP ATSKIRTI, AR PLANUOJAMA SKELBTI INFORMACIJA NĖRA POLITINĖ
REKLAMA IR VYKDOMA VEIKLA NĖRA RINKĖJŲ PAPIRKIMAS?**

Vyriausioji rinkimų komisija (VRK) sulaukia daug politikų klausimų dėl planuojamos veiklos vertinimo kaip galimo papirkimo arba planuojamos skleisti informacijos vertinimo politinės reklamos požiūriu. Dažniausiai šiuo metu užduodami klausimai dėl Lietuvos Respublikos politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymo (toliau – Kampanijų finansavimo įstatymas) pakeitimo, kuriuo buvo nustatyta, kad visa politinė reklama, nepriklausomai nuo skleidimo laikotarpio, turi būti pažymėta.

Artėjant 2020 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimams, VRK, apibendrinusi gautus klausimus, parengė šį savikontrolės klausimyną. Asmenys, naudodamiesi šiuo klausimynu, galės patys, nelaukdami VRK rekomendacijų ir atsakymų į konkrečius klausimus, patikrinti, ar tam tikru atveju nebūtų pažeidžiami svarbiausi teisės aktų reikalavimai.

Šio klausimyno pagrindinis tikslas – pateikti visiems politikams, politinės kampanijos dalyviams ir kitiems suinteresuotiems asmenims vienodą ir bet kuriuo metu pasiekiamą informaciją rūpimais klausimais.

Šis klausimynas taikytinas ne tik 2020 m. Seimo rinkimų politinės kampanijos metu, bet ir laikotarpiu, kai nevyksta politinė kampanija arba kai vyksta kitos politinės kampanijos, kurioms taikomi konkrečių rinkimų įstatymai. Primintina, kad rinkimų įstatymų nuostatos taikomos prasidėjus atitinkamų rinkimų politinei kampanijai, tai yra nuo rinkimų datos paskelbimo.

Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 50 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad *rinkimų agitacija gali būti įvairių formų ir būdų, išskyrus tuos, kurie pažeidžia Konstituciją ir įstatymus, prieštarauja moralei, teisingumui ar visuomenės darnai, neatitinka sąžiningų ir garbingų rinkimų.*

To paties įstatymo 54 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad *bet kam draudžiama naudotis tarnybine padėtimi valstybės ar savivaldybių institucijose, įstaigose ar organizacijose, taip pat valstybinėse ar savivaldybių visuomenės informavimo priemonėse vykdant bet kokią rinkimų agitaciją, pavesti tai daryti kitiems asmenims ar kaip nors kitaip, naudojantis tarnybine padėtimi, bandyti paveikti rinkėjų valią. Valstybės, savivaldybių pareigūnams, valstybės tarnautojams draudžiama naudotis tarnybine padėtimi*

sudaryti sau ar partijai išskirtines rinkimų agitacijos sąlygas. Šį straipsnį pažeidęs asmuo gali būti patrauktas administracinėn arba baudžiamojon atsakomybėn įstatymų nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo 3 straipsnio 12 dalyje nustatyta, kad VRK neturi teisės aiškinti rinkimų įstatymų ir Referendumo įstatymo nuostatų. VRK Rekomendacijomis dėl politinės reklamos politinės skleidimo politinės kampanijos laikotarpiu teikiama tik nuomonė Išankstinis vertinimas dėl konkrečios informacijos pripažinimo (nepripažinimo) politinė reklama ar konkrečių veiksmų vertinimo neteikiamas. **VRK kiekvieną atvejį vertina atskirai ir, atsižvelgusi į tyrimo metu surinktą medžiagą, priima atitinkamą sprendimą.**

1. Ar Jums žinoma, kas yra politinė reklama ir kokie yra esminiai (bendrieji) politinės reklamos žymėjimo reikalavimai?

Kampanijų finansavimo įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad politinė reklama – valstybės politiko, politinės partijos, politinės partijos nario, politinės kampanijos dalyvio, jų vardu ir (ar) interesais bet kokia forma ir priemonėmis už užmokestį ar neatlygintinai politinės kampanijos laikotarpiu ar tarp politinių kampanijų skleidžiama informacija, kuria siekiama paveikti rinkėjų motyvaciją balsuojant rinkimuose ar referendume arba kurios skleidimu propaguojamas valstybės politikas, politinė partija, politinės partijos narys ar politinės kampanijos dalyvis, taip pat jų idėjos, tikslai ar programa.

Kampanijų finansavimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad politinė reklama turi būti pažymėta nurodant šaltinį ir aiškiai atskirta nuo kitos skleidžiamos informacijos.

Kampanijų finansavimo įstatymo 15 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad politinė reklama, nepažymėta pagal teisės aktų reikalavimus arba pažymėta nesilaikant teisės aktų reikalavimų, laikoma paslėpta politine reklama ir yra draudžiama. Už jos skleidimą taikoma įstatymų nustatyta atsakomybė.

Kampanijų finansavimo įstatymo 15 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad politinei reklamai, be specialių šiame įstatyme nustatytų reikalavimų, taikomi ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme reklamai nustatyti principai ir reikalavimai.

2. Ar Jums žinoma, kada ir kokia informacija nelaikoma politine reklama?

*Kampanijų finansavimo įstatymo 16 straipsnio 6 dalies 1 punkte nustatyta, kad politinė reklama nelaikomi **ne politinės kampanijos laikotarpiu** skleidžiami įprastinio pobūdžio informaciniai pranešimai apie valstybės politiką, politinių partijų, jų valdymo organų veiklą, išskyrus atvejus, kai tokiais pranešimais yra agituojama per būsimą politinę kampaniją balsuoti valstybės politiko, politinės partijos ar jos nario interesais arba už tokius pranešimus yra atsilyginama ar numatoma atsilyginti.*

Kampanijų finansavimo įstatymo 16 straipsnio 6 dalies 2 punkte nustatyta, kad politinė reklama nelaikomi *politinės kampanijos laikotarpiu* neatlygintinai skleidžiami įprastinio pobūdžio informaciniai pranešimai apie valstybės politiką, politinių partijų, kandidatų veiklą, informacija, kuria neraginama nedalyvauti referendume, balsuoti už ar prieš referendumui teikiamo sprendimo priėmimą.

Kampanijų finansavimo įstatymo 16 straipsnio 6 dalies 3 punkte nustatyta, kad politinė reklama nelaikomi *politinės kampanijos laikotarpiu* per visuomenės informavimo priemones neatlygintinai, laikantis objektyvumo ir politinės kampanijos dalyvių lygiateisiškumo principų viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų skleidžiama informacija apie rinkimų programas.

Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 54 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad jeigu asmuo yra kandidatas į Seimo narius, valstybinėse visuomenės informavimo priemonėse jis gali kalbėti tik šio įstatymo 51 straipsnyje nustatyta tvarka. Jeigu kandidatui dėl einamų pareigų reikia pranešti visuomenės informavimo priemonėms svarbių žinių, tai jis gali padaryti tik spaudos konferencijoje. Valstybinėse visuomenės informavimo priemonėse arba iš valstybės ar savivaldybių lėšų apmokamų visuomenės informavimo priemonių laidose galima skelbti tik tą konferencijos įrašą ar jo dalį, kuriuose nėra rinkimų agitacijos.

3. Informacija apie veiklą ar politinė reklama?

Svarbių aplinkybių vertinimas:

- laikotarpis (politinės kampanijos laikotarpis ar laikotarpis tarp politinių kampanijų);
 - atlygintinumas (apmokėta ar ne) ir mokėjimo šaltinis (biudžeto lėšos, asmeninės lėšos nesinaudojant kompensavimo galimybe);
 - dažnumas (kaip dažnai informacija apie veiklą buvo viešinama nuo kadencijos pradžios, taip pat gali būti vertinamas viešinimui skirtų išlaidų dydis);
 - turinys (vertinant aplinkybes, nustatomi arba nenustatomi Kampanijų finansavimo įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje nustatyti politinės reklamos požymiai);
 - informacijos paskelbimo kontekstas ir iniciatorius (atsižvelgiama, ar žiniasklaida domisi tam tikra atliekama veikla, ar yra kitos aplinkybės, dėl kurių atsirado poreikis asmeniui skelbti informaciją);
 - kitos aplinkybės, galinčios daryti įtaką sprendimo priėmimui.
- * Jeigu, pvz., Europos Parlamento nario vykdomos veiklos viešinimas apmokamas naudojant Europos Parlamento skiriamas lėšas, turinyje nebus rasta Kampanijų finansavimo įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje nustatytų politinės reklamos požymių ir tai nebus retas atvejis, kai skelbiama tokia

informacija, VRK tokios informacijos politinė reklama nelaikytų. Tačiau skleidžiant tokio pobūdžio informaciją, informacijos adresatas turėtų būti aiškiai informuojamas, kokia tai informacija ir kas už ją apmoka.

* Jeigu už politinės partijos (grupės, frakcijos) arba asmeninės lėšas skelbiama informacija atitinka Kampanijų finansavimo įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje nustatytus požymius arba nėra susijusi su institucijoje atliekama veikla, arba dėmesys nukreipiamas į teigiamas asmenines savybes ir asmeninius nuopelnus, tokia informacija laikytina politine reklama.

* Neigiama informacija apie kito asmens veiklą gali būti priskirta informaciją paskleidusio asmens politinei reklamai.

4. Veiklos ataskaita ar politinė reklama?

Veiklos ataskaitoje negali būti skelbiama politinė reklama. Politinės reklamos skelbimas veiklos ataskaitoje laikytinas naudojimusi tarnybine padėtimi.

Svarbių aplinkybių vertinimas:

- atlygintinumas (apmokėta ar ne) ir mokėjimo šaltinis (biudžeto lėšos, asmeninės lėšos nesinaudojant kompensavimo galimybe);
- dažnumas (ar veiklos ataskaita buvo viešinama nuo kadencijos pradžios, jeigu taip, kaip dažnai ir kiek lėšų tam buvo skiriama, ar dažnumas keitėsi artėjant politinei kampanijai, kampanijos laikotarpiu);
- turinys (vertinant aplinkybes, nustatomi arba nenustatomi Kampanijų finansavimo įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje nustatyti politinės reklamos požymiai);
- forma (naudojamos reklamai būdingos formos: stendai, reklaminis skydelis (angl. banner), ir pan., apipavidalinant naudojamos išraiškos formos politikui populiarinti);
- pokytis (ar kadencijos laikotarpiu keitėsi ataskaitos forma, pateikimas (nuotraukos, teksto apimtys), sklaida, skiriamų išlaidų suma, pristatymo būdas);
- lygiateisiškumas turinyje (jeigu veiklos ataskaita pateikiama, pvz., visos savivaldybės tarybos vardu negali būti išskiriama viena ar kelios partijos);
- kitos aplinkybės, galinčios daryti įtaką sprendimo priėmimui.

* Jeigu savivaldybės veiklos ataskaitos viešinimas apmokamas naudojant savivaldybės skiriamas lėšas, turinyje išlaikytas lygiateisiškumas, jame nebus rasta Kampanijų finansavimo įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje nustatytų politinės reklamos požymių ir tai nebus retas atvejis, kai skelbiama veiklos ataskaita (tokia pačia forma ir panašiu dizainu kaip ir visą kadenciją), VRK tokios informacijos politinė

reklama nelaikytų. Tačiau skleidžiant tokio pobūdžio informaciją, informacijos adresatas turėtų būti aiškiai informuojamas, kokia tai informacija ir kas už ją apmoka.

* Jeigu už politinės partijos (grupės, frakcijos) arba asmenines lėšas skelbiama informacija atitinka Kampanijų finansavimo įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje nustatytus požymius arba dėmesys nukreipiamas į teigiamas asmenines savybes ir asmeninius nuopelnus, arba kalbama, kokie kitos kadencijos planai, tokia informacija laikytina politine reklama.

* Neigiama informacija apie kito asmens veiklą gali būti priskirta informaciją paskleidusio asmens politinei reklamai.

5. Sveikinimas ar politinė reklama?

VRK nuomone, politinės kampanijos laikotarpiu politinė reklama laikoma, kai pernelyg dažnai skelbiami sveikinimai valstybės švenčių, atmintinų dienų ar kitomis progomis, nepaisant to, kad atitinkamas pareigūnas, kandidatas (politinė partija) minėtomis progomis sveikindavo ir anksčiau, ir (arba) sveikinime pateikiamas partijos logotipas ar kandidato nuotrauka, ir (arba) rinkimų šūkis, ir (arba) sveikinimą pasirašo kaip kandidatas, politinės kampanijos dalyvis ir pan.

Ne politinės kampanijos laikotarpiu atlygintinai skelbiami politikų sveikinimai, iliustruoti jų nuotraukomis, politinių partijų ar kitų politiko dalyvavimą rinkimuose rėmusių ar remiančių judėjimų logotipais ir (arba) pasirašyti nurodant ne tik politiko pareigas atstovaujamoje institucijoje, laikytini politine reklama.

6. Ką daryti, kad skelbimai ir kita užsakomoji medžiaga nebūtų laikomi politine reklama?

Kad skelbimai ir kita užsakomoji medžiaga nebūtų laikomi politine reklama, rekomenduojama nenaudoti rinkimų šūkių, rinkimų numerių, specialiai ir pabrėžtinai neišryškinti politiko pavardės, nedėti jo nuotraukos į pirmą periodinio spaudos leidinio puslapį, grafiškai apipavidalinant vengti didelio formato kandidato atvaizdų, naudoti dalykinį, o ne agitacinį stilių, nedėti informacijos apie politiko asmenines ir kitas su jo veikla nesusijusias savybes, jo šeiminių gyvenimą, pomėgius, laisvalaikį.

7. Kur dar galima rasti papildomos aktualios informacijos apie politinę reklamą?

VRK pagal poreikį peržiūri ir atnaujina rekomendacijas, metodinę informaciją dėl politinės reklamos. Aktuali informacija VRK interneto svetainėje skelbiama meniu skiltyje „Politinė reklama“. Rekomenduojama susipažinti su metodine informacija: „Dažniausiai užduodami klausimai apie išorinę politinę reklamą“, „Politinė reklama, reikalavimai ir ribojimai“ ir Rekomendacijomis dėl politinės reklamos skleidimo politinės kampanijos laikotarpiu bei Politinės reklamos žymėjimo tvarkos aprašu, patvirtintais VRK sprendimais.

8. Kas laikoma rinkėjų papirkimu?

Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 5¹ straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad *prasidėjus Seimo rinkimų politinei kampanijai, t. y. nuo Seimo rinkimų datos paskelbimo iki šio įstatymo nustatyto rinkimų agitacijos kampanijos laikotarpio pabaigos, taip pat rinkimų dieną draudžiama tiesiogiai ar netiesiogiai pirkti rinkėjų balsus, dovanomis ar kitokiu atlyginimu skatinti rinkėją dalyvauti arba nedalyvauti rinkimuose ir (arba) balsuoti už arba prieš vieną ar kitą asmenį, kurį numatoma kelti kandidatu, kandidatą arba kandidatų sąrašą, taip pat žadėti už balsavimą atsilyginti rinkėjams po rinkimų turint tikslą paveikti rinkėjų valią dėl konkrečių politinių partijų ar kandidatų arba asmenų, kuriuos numatoma kelti kandidatais, ir taip trukdyti piliečiams įgyvendinti rinkimų teisę*; 5¹ straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad *rinkėjų papirkimu nelaikomas spausdintos medžiagos (veiklos ar rinkimų programos, biografijos ar kitokių informacinio turinio lankstinukų, kalendorių, atvirukų, lipdukų), pažymėtos politinės partijos, kandidatų sąrašo, kandidato ar asmens, numatomo kelti ar numatančio išsikelti kandidatu į Seimo narius, simbolika, neatlygintinas platinimas*.

Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2017 m. vasario 23 d. sprendimu Nr. Sp-47 (su vėlesniais pakeitimais) patvirtintos Metodinės rekomendacijos dėl aplinkybių, kurioms esant pradedamas rinkėjų galimų papirkimo atvejų tyrimas (toliau – Rekomendacijos).

Rekomendacijų 4 punkte numatyta, kad *dovanos ar kitoks atlyginimas – kaip turtinė nauda (materialinių išlaidų išvengimas), kuri gali būti suprantama tiek kaip materialios, tiek kaip nematerialios turtinės vertybės (pavyzdžiui, pinigai, buities reikmenys, tam tikri mokami darbai, turtinės teisės, paprastai mokami intelektualinės veiklos rezultatai, paprastai mokamo pobūdžio paslaugos, koncertai, kiti mokamo pobūdžio kultūriniai renginiai ir pan.), toliau tame pačiame punkte numatyta, kad suteikimas – kaip bet koks materialios ar nematerialios turtinės naudos (dovanų, paslaugų ar kitokio atlyginimo) perdavimas kitam asmeniui arba sąlygų ja pasinaudoti sudarymas. Skatinti rinkėją dalyvauti arba nedalyvauti rinkimuose ir (arba) balsuoti už arba prieš vieną ar kitą asmenį – kaip poveikio rinkėjui arba asmeniui, kurio likimu, gerove, interesų patenkinimu suinteresuotas rinkėjas, darymas*.

* Seimo rinkimų įstatyme nustatytas baigtinis sąrašas, kokios spausdintos informacijos platinimas nelaikomas papirkimu. Aplinkybė dėl tapusios dovanojimo tradicijos, kuri tęsiasi ne vienus metus, nesuteikia teisės politinės kampanijos laikotarpiu nesilaikyti imperatyvių reikalavimų. Tradicinė dovana švenčių proga, suteikta rinkėjui ar rinkimų teisę turinčiam asmeniui, prasidėjus rinkimų politinei kampanijai, negali būti pateisinama šventėmis ar kitomis aplinkybėmis.

* Jeigu būtų pradėtas tyrimas dėl galimo papirkimo, VRK ar apygardos rinkimų komisija tyrimo metu vertintų visas susijusias aplinkybes ir priimtų sprendimą dėl kiekvieno atvejo atskirai.

- * VRK rekomenduoja politinės kampanijos metu Seimo nariams, kurie planuoja dalyvauti rinkimuose, neapmokėti išlaidų, susijusių su ekskursijų į Lietuvos Respublikos Seimą organizavimu.
- * Draudimo pirkti rinkėjų balsus pažeidimu taip pat gali būti laikoma bet kokių paslaugų, nuolaidų (kai už paslaugą ar daiktą sumokama ne visa kaina) suteikimas rinkėjams.
- * Priimdamas sprendimą už gautą auką politinės kampanijos metu dovanoti dovanas rinkėjams asmuo galimai veiktų neteisėtai. Tokia veikla būtų vertinama apsimestinių sandorių (galimai parduodamos prekės už neįprastai didelę kainą), neteisėto finansavimo (kampanija finansuojama iš komercinės veiklos gautomis lėšomis), taip pat rinkėjų papirkimo aspektu.
- * Politikai, teikdami reprezentacijai skirtus suvenyrus bei dovanas visuomenės atstovams, neturėtų jų sieti su dalyvavimu rinkimuose.

9. Kokie renginiai, susitikimai politinės kampanijos laikotarpiu vertinami kaip papirkimas ir (ar) politinė reklama?

- Politinės kampanijos laikotarpiu politinių partijų, kandidatų ar asmenų, kuriuos numatoma kelti kandidatais, organizuojami nemokami laisvalaikio, kultūros, sporto ir kiti panašaus pobūdžio renginiai, kurie įprastai rengiami atlygintinai, būtų laikomi dovana rinkimų teisę turintiems asmenims.
- Jeigu planuojamas partijos uždaras renginys, rekomenduojama pasirinkti ne viešas erdves, užtikrinti, kad į renginį būtų kviečiami ir jame dalyvautų partijos nariai ar kitaip su konkrečia partija, partijos veikla susiję kviestiniai svečiai pagal iš anksto sudarytą sąrašą (kurį prireikus būtų galima pateikti VRK atliekant tyrimą).
- Jeigu būtų skleidžiama informacija apie vyksiantį ir (ar) įvykusį renginį arba viešoje erdvėje būtų naudojamos dekoracijos su partijos atributika, būtų matomi partijos nariai, pasipuošę partijos atributika, tokia veikla būtų laikoma rinkimų agitacija. Tai reiškia, kad visa skleidžiama politinė reklama privalo būti pažymėta, o reklamos gaminimo ir kitos organizavimo išlaidos turi būti įtrauktos į apskaitą įstatymų nustatyta tvarka.
- Susitikimų su rinkėjais metu draudžiama teikti paslaugas, dalinti dovanas ar kitaip neteisėtai bandyti paveikti rinkėjų valią.
- Rekomenduojama asmenims, ketinantiems kandidatuoti Seimo rinkimuose, rinkimų kampanijos metu susilaikyti nuo veiksmų, kurie galėtų sukelti abejonių dėl poveikio rinkėjų valiai.

Jeigu Jums kyla klausimų – ar tai galėtų būti laikoma politine reklama, dovanojamos dovanos (daiktai), teikiamos paslaugos, laikoma rinkėjų papirkimu – galbūt šie klausimai kyla pagrįstai dėl to,

kad Jūs patys izvēlgiatē politinēs reklamos ar rinkējū papirkimo požymiu, kuriuos taip pat izvēlgs rinkējai.

Būkime atsakingi, gerbkime rinkējā ir ištatumus!